

Wyrok z dnia 5 września 2008 r.

II UK 374/07

Podleganie obowiązkowo ubezpieczeniu chorobowemu z tytułu zatrudnienia wyklucza dobrowolne przystąpienie do ubezpieczenia chorobowego z tytułu równoczesnego wykonywania pozarolniczej działalności gospodarczej (art. 6 ust. 1, art. 9 i art. 13 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm.).

Przewodniczący SSN Beata Gudowska (sprawozdawca), Sędziowie SN:
Zbigniew Myszkowski, Jolanta Strusińska-Żukowska.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 5 września 2008 r. sprawy z wniosku Małgorzaty K. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w W. o zasiłek macierzyński, na skutek skargi kasacyjnej wnioskodawczyni od wyroku Sądu Okręgowego w Jeleniej Górze z dnia 12 września 2007 r.
[...]

o d d a l i ł skargę.

U z a s a d n i e

Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w W. odmówił Małgorzacie K. prawa do zasiłku macierzyńskiego za okres od dnia 16 grudnia 2006 r. do dnia 4 maja 2007 r. z tytułu dobrowolnego ubezpieczenia w związku z prowadzeniem pozarolniczej działalności gospodarczej, podniósłszy, że wnioskodawczyni pobiera już zasiłek macierzyński z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę w Uzdrowsku C. spółce z o.o. Dodał, że prowadząc w czasie urlopu macierzyńskiego działalność gospodarczą nie opłaciła przed urodzeniem dziecka składek na dobrowolne ubezpieczenie; składki były opłacane jedynie z tytułu zatrudnienia, więc mogła nabyć prawo do zasiłku macierzyńskiego tylko z tego tytułu.

Wyrokiem z dnia 15 maja 2007 r. Sąd Rejonowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Jeleniej Górze zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał ubezpieczonej

prawo do zasiłku macierzyńskiego za okres od dnia 16 grudnia 2006 r. do dnia 4 maja 2007 r. z tytułu dobrowolnego ubezpieczenia w związku z prowadzeniem działalności gospodarczej. Odrzucił argument organu rentowego o niemożności nabycia prawa do zasiłku macierzyńskiego z dwóch tytułów, podnosząc, że prawo do zasiłku nie jest powiązane z opłacaniem składek, lecz z faktem podlegania ubezpieczeniu. Małgorzata K., na jej wniosek z dnia 15 grudnia 2006 r., została objęta dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej, gdyż zgodnie z art. 14 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm.) objęcie tym ubezpieczeniem następuje od dnia wskazanego we wniosku.

Powołując się na pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 23 maja 2006 r., III UZP 2/06 (OSNP 2007 nr 1-2, poz. 20) Sąd Rejonowy przyjął, że ustawodawca dopuścił możliwość dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego osób prowadzących działalność gospodarczą i pozostających w stosunku pracy i wysnuł z tego wniosek, że osoby te mają także prawo do zasiłku macierzyńskiego z tego ubezpieczenia. W przeciwnym razie ubezpieczona objęta dobrowolnym ubezpieczeniem i opłacająca z tego tytułu składki nie mogłaby liczyć na żadne świadczenia, co niweczyłoby sens zawierania tego typu umów.

Uwzględniając apelację Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w W., Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Jeleniej Górze wyrokiem z dnia 12 września 2007 r. zmienił zaskarżony wyrok Sądu Rejonowego i oddalił odwołanie. Uznał, że skoro ubezpieczona w dniu zamknięcia rozprawy przebywała na urlopie macierzyńskim, pozostając w stosunku pracy z „U.C.” i pobierała zasiłek macierzyński, którego podstawą jest obowiązkowe ubezpieczenie wynikające z istniejącego stosunku pracy, to nie mogła dobrowolnie przystąpić do ubezpieczenia chorobowego z innego tytułu. Sąd Okręgowy podkreślił, że na czas urlopu macierzyńskiego ulega zmianie podstawa obowiązkowego ubezpieczenia emerytalnego i rentowych, co jest następstwem działalności gospodarczej, natomiast nie zachodzi zbieg obowiązkowego i dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego, gdyż zgodnie z art. 11 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych ubezpieczeniu chorobowemu obowiązkowo podlegają osoby wymienione w art. 6 ust. 1 pkt 1, 3 i 12, a dobrowolnie osoby objęte obowiązkowo ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi, wymienione w art. 6 ust. 1 pkt 2, 4, 5, 8 i 10 ustawy. Właściwa interpretacja tego przepisu prowadzi, zdaniem Sądu, do wniosku, że z dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego mogą sko-

rzystać jedynie te osoby, które nie podlegają obowiązkowemu ubezpieczeniu chorobowemu na podstawie art. 11 ust. 1 ustawy. Skoro zaś obowiązkowemu ubezpieczeniu podlegają między innymi osoby będące pracownikami, a ubezpieczoną korzystającą z urlopu macierzyńskiego nadal wiązał z pracodawcą stosunek pracy, to w tym czasie nie mogła zostać objęta dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym z tytułu prowadzonej pozarolniczej działalności gospodarczej. W konsekwencji Sąd zaaprobował odmowę przyznania zasiłku macierzyńskiego przez organ rentowy, uzasadnioną brakiem tytułu do dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego.

Skarga kasacyjna ubezpieczonej, obejmująca wyrok Sądu drugiej instancji w całości i zawierająca wniosek o jego zmianę przez przyznanie zasiłku macierzyńskiego z tytułu dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego, ewentualnie uchylenie i skierowanie sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd Okręgowy w Jeleniej Górze, została oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego przez niezastosowanie art. 29 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz.U. z 2005 r. Nr 31, poz. 267 ze zm.) i stwierdzenie, że ubezpieczonej nie przysługuje zasiłek macierzyński z tytułu dobrowolnego ubezpieczenia w sytuacji, gdy doszło do zbiegu ubezpieczeń chorobowych dobrowolnego i obowiązkowego oraz naruszenia art. 11 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych wskutek bezpodstawnego uznania, że z ubezpieczenia chorobowego dobrowolnego mogą korzystać wyłącznie te osoby, które nie podlegają temu ubezpieczeniu obowiązkowo.

Skarżąca podniosła, że skoro wystąpiła z wnioskiem o objęcie ubezpieczeniem dobrowolnym oraz opłaciła składkę za okres poprzedzający nabycie prawa do zasiłku, to została objęta ubezpieczeniem dobrowolnym, a wobec spełnienia przesłanki przewidzianej w art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa nabyła prawo do zasiłku macierzyńskiego z tego ubezpieczenia. Skarżąca powołała się na pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w uchwale z dnia 23 maja 2006 r., III UZP 2/06, że przebywanie na urloпах wychowawczych lub pobieranie zasiłku macierzyńskiego albo zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego jest samodzielny tytułem ubezpieczeniowym, obok posiadania statusu pracownika lub statusu osoby prowadzącej pozarolniczą działalność, i powstaje w związku z osiągnięciem przychodów „zasiłkowych”, pełniących rolę swoistego substytutu wynagrodzenia. Przepis art. 9 ust. 1 ustawy systemowej przesądza, że osoby będące między innymi pracowni-

kami, spełniające jednocześnie warunki do objęcia ich obowiązkowo ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi z innych tytułów, są obejmowane ubezpieczeniem tylko z tytułu stosunku pracy (zasada pierwszeństwa ubezpieczenia pracowniczego). Osoby te mogą być, na swój wniosek, objęte ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi również z innych tytułów. W ocenie skarżącej pogląd ten uzasadnia jej uprawnienie - jako osoby prowadzącej działalność gospodarczą - do objęcia dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym, mimo pozostawania w stosunku pracy i ubezpieczenia obowiązkowego z tego tytułu. Ostatecznie skarżąca wskazała na skuteczne objęcie jej ubezpieczeniem chorobowym dobrowolnym, wynikające z dokumentacji organu ubezpieczeń społecznych.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Zasady podlegania ubezpieczeniom społecznym zostały jasno określone w przepisach ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, przy czym najistotniejsze jest wyodrębnienie w niej czterech oddzielnych rodzajów ubezpieczeń: ryzyka emerytalnego, rentowych, chorobowego i wypadkowego. Zostały one odrębnie uregulowane, odpowiednio w ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych), w ustawie z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego na wypadek choroby i macierzyństwa oraz ustawie z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz.U. Nr 199, poz. 1673 ze zm.). Te odrębne regulacje dotyczą różnych chronionych ryzyk, które podlegają ochronie na podstawie odrębnej składki ubezpieczeniowej, gromadzonej w odrębnych funduszach wydzielonych w ramach Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

W związku z tym, stosownie do art. 6 ust. 1 pkt 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, pracownicy podlegają obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym, a stosunek pracy - jak stanowi art. 9 ust. 1 ustawy - jest wyłącznym tytułem ich ubezpieczenia w ramach tego ryzyka, nawet gdy spełniają jednocześnie warunki do objęcia ich obowiązkowo ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi z innych tytułów. Jest jeden wyjątek odnoszący się do ubezpieczonych pracowników przebywających na urloпах macierzyńskim lub wychowawczym, którzy - jakkolwiek pozostają pracownikami - to nie świadczą pracy na rzecz pracodawcy, nie zach-

wują prawa do wynagrodzenia, w związku z czym upada obowiązek ponoszenie kosztów składek ubezpieczenia emerytalnego i rentowych (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 listopada 1998 r., II UKN 329/98, OSNAPiUS 2000 nr 1, poz. 39). Ubezpieczenie emerytalne i rentowe powstaje wówczas z innego tytułu, przewidzianego w art. 6 ust. 1 pkt 19 ustawy. W tym ubezpieczeniu składka odprowadzana jest z innego tytułu niż zatrudnienie i finansuje ją budżet państwa za pośrednictwem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (art. 16 ust. 8 ustawy systemowej).

Ten odrębny tytuł ubezpieczenia obowiązkowego w czasie przebywania na urlopie wychowawczym, pobierania zasiłku macierzyńskiego lub zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego bez utraty statusu pracownika stanowi alternatywę wobec ustalonego prawa do emerytury lub renty, a także innych tytułów rodzących obowiązki ubezpieczeń społecznych (art. 9 ust. 6 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych). W związku z tym prowadzenie działalności gospodarczej, powodujące obowiązek ubezpieczenia (art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych), wyklucza ubezpieczenie na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 19 ustawy. Oznacza to, że osoba przebywająca na urlopie macierzyńskim lub wychowawczym, która jednocześnie prowadzi działalność gospodarczą, podlega obowiązkowi ubezpieczenia emerytalnego i rentowych tylko z tytułu prowadzenia takiej działalności. Ta teza stanowiła przedmiot uchwały z dnia 23 maja 2006 r., więc należało zauważyć, że zarówno Sąd pierwszej instancji, jak i skarżąca nie trafnie ekstrapolowały wyrażony w niej pogląd na ubezpieczenie chorobowe, gdyż zbieg obowiązku ubezpieczenia (art. 9 ust. 1 ustawy) dotyczy tylko ubezpieczenia emerytalnego i rentowych i zachodzi wówczas, gdy jedna osoba wykonuje kilka rodzajów działalności, z którymi wiąże się obowiązek ubezpieczenia społecznego. Tego też tylko ubezpieczenia dotyczy przewidziana w art. 9 ust. 1 zdanie drugie możliwość dobrowolnego, na wniosek, objęcia ubezpieczeniem również z innych tytułów (z zastrzeżeniem art. 9 ust. 1a).

Całkowicie odmienne zasady rządzą ubezpieczeniem chorobowym. Regulujący je art. 11 w ust. 1 stanowi o obowiązku podlegania temu ubezpieczeniu osób wymienionych w art. 6 ust. 1 pkt 1, 3 i 12 (a więc poza pracownikami również członków spółdzielni oraz osób odbywających zastępczą służbę wojskową), a w ust. 2 przewiduje możliwość dobrowolnego przystąpienia do niego przez osoby objęte obowiązkowym ubezpieczeniem emerytalnym i rentowymi wymienionym w art. 6 ust. 1 pkt 2, 4, 5, 8 i 10 (wykonującym pracę nakładczą, pracę na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia, prowadzącym pozarolniczą działalność gospodar-

czą, bezrobotnym oraz duchownym). Tylko pobieżne odczytanie tego przepisu może prowadzić do wniosku, że pracownicy prowadzący działalność gospodarczą, objęci w związku z przebywaniem na urloпах macierzyńskim lub wychowawczym obowiązkowym ubezpieczeniem emerytalnym i rentowymi z tytułu prowadzenia tej działalności, mogliby - korzystając z regulacji art. 11 ust. 2 - dobrowolnie przystąpić do ubezpieczenia chorobowego. Możliwość taka jest wykluczona, gdyż osoby te pozostają pracownikami, którzy, jak stanowią art. 11 ust. 1 w związku z art. 13 pkt 1 ustawy, podlegają ubezpieczeniu chorobowemu obowiązkowo od dnia nawiązania stosunku pracy do dnia ustania tego stosunku.

Urloпы macierzyński i wychowawczy są instytucjami prawa pracy, które mają znaczenie dla realizacji stosunku pracy, czyli dla wykonywania przez jego podmioty wzajemnych praw i obowiązków składających się na treść tego stosunku prawnego. Urloпы macierzyński (art. 180 k.p.) i wychowawczy (art. 186 k.p.) są obligatoryjnymi dla pracodawcy okresami zwolnienia pracownika z obowiązku świadczenia pracy, za czas których pracownik nie zachowuje prawa do wynagrodzenia, jednak przerwy w świadczeniu pracy z tytułu urodzenia dziecka i sprawowania nad nim osobistej opieki nie są przerwami w wykonywaniu pracy powodującymi utratę statusu pracownika (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 stycznia 2005 r., II UK 128/04, OSNP 2005 nr 15, poz. 233). Fakt ten ma dla ubezpieczenia chorobowego znaczenie zasadnicze, co potwierdza wykluczanie się kręgów podmiotów ubezpieczenia wymienionych odpowiednio w art. 11 ust. 1 i 2, wyrażając zasadę, że osoby wymienione w ust. 1 dobrowolnemu ubezpieczeniu nie podlegają.

Objęcie ubezpieczeniem chorobowym z tytułu pozostawania w stosunku pracy nie zostaje na gruncie ubezpieczenia chorobowego uchylone przez fakt objęcia ubezpieczeniem emerytalnym i rentowymi z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej; pracowniczy tytuł ubezpieczenia chorobowego pozostaje. Nie została też przewidziana możliwość dobrowolnego przystąpienia przez pracowników do ubezpieczenia chorobowego, dopuszczalna z mocy art. 9 ust. 1 zdanie drugie ustawy w ubezpieczeniu emerytalnym i rentowych. W ubezpieczeniu chorobowym, finansowanym w całości przez samych ubezpieczonych, nie obowiązuje także znane ubezpieczeniu wypadkowemu wyłączenie z ubezpieczenia osób przebywających na urloпах wychowawczych lub pobierających zasiłek macierzyński albo zasiłek w wysokości zasiłku macierzyńskiego (art. 12 ust. 2 ustawy). Zasiłek chorobowy przysługuje za okresy niezdolności do pracy przypadające w czasie pobierania zasiłku macierzyń-

skiego; nie przysługuje za okresy niezdolności do pracy przypadającej w czasie urlopu wychowawczego (argument *a contrario* z art. 12 ust. 2 pkt 2 ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa).

Innymi słowy, podleganie obowiązkowo ubezpieczeniu chorobowemu z tytułu zatrudnienia wyklucza dobrowolne przystąpienie do ubezpieczenia chorobowego z tytułu równoczesnego wykonywania pozarolniczej działalności gospodarczej (art. 6 ust. 1, art. 13 i art. 9 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych). W tych okolicznościach żadnego znaczenia prawnego nie miało oświadczenie woli skarżącej o dobrowolnym przystąpieniu do ubezpieczenia chorobowego z dodatkowego tytułu ubezpieczenia (prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej), jak też opłacenie składki na takie ubezpieczenie (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 1990 r., II UR 9/90, OSP 1991 nr 7-8, poz. 172 i z dnia 23 września 1998 r., II UKN 229/98, OSNAPUS 1999 nr 7, poz. 627), a skoro tak, to nie mogła ona nabyć prawa do zasiłku macierzyńskiego z tego dodatkowego ubezpieczenia, mimo spełnienia się ryzyka przewidzianego w art. 29 ust. 1 pkt 1 ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa.

Mając to na względzie, Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną (art. 398¹⁴ k.p.c.).

=====